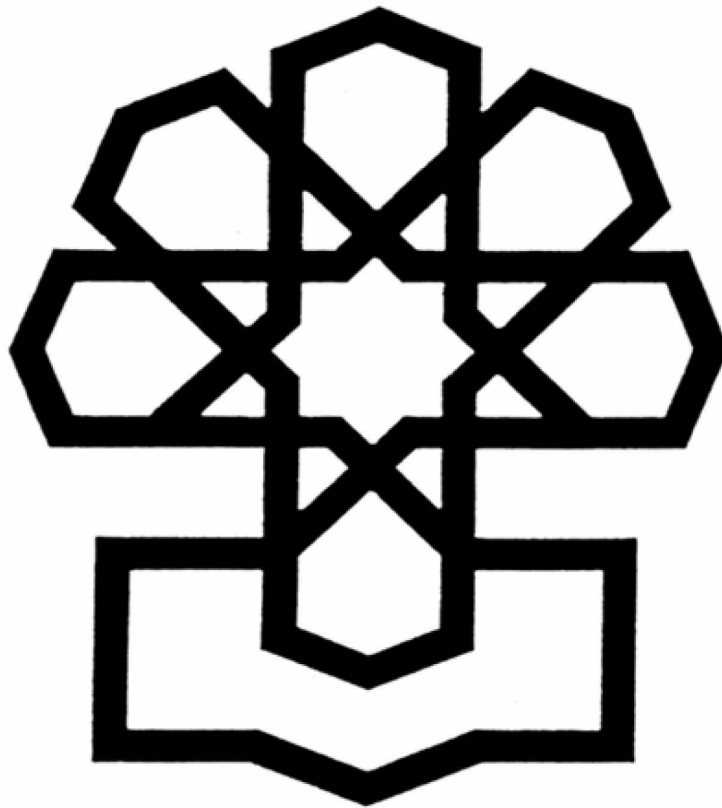

انواع قراردادهای نفتی طرحهای بیع متقابل و فاینانس

۱۸۰

کد موضوعی:

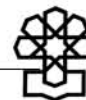
۷۰۴۹

شماره مسلسل:

معاونت پژوهشی

مرداد ماه ۱۳۸۳

دفتر پژوهشهای زیربنایی

انواع قراردادهای نفتی، طرح‌های بیع متقابل و فاینانس

شماره مسلسل:

۷۰۴۹

کد موضوعی:

۱۸۰

روش‌های انعقاد قراردادهای نفتی

به طور کلی قراردادهای بخش نفت و گاز به سه گروه تقسیم می‌شوند:

الف) روش امتیازی

ب) روش مشارکتی

ج) روش خدماتی

الف) روش امتیازی

در قراردادهای روش امتیازی - که شکل سنتی آن تا قبل از دهه ۵۰ میلادی در ایران اجرا می‌شد - دامنه و نوع امتیاز بر حسب مورد تغییر می‌کند.

در آن زمان، سهم ایران در این گونه قراردادهای با احتساب مالیات دریافتی از شرکت‌ها طرف قرارداد به حدود ۷۵ درصد می‌رسید.

در این نوع قرارداد شرکت سرمایه‌گذار کلیه هزینه‌های مربوط را تقبل می‌کند و با پرداخت حق‌الارض یا بهره مالکانه و با پرداخت درصدی از درآمد خالص مخزن به عنوان مالیات، حق مالکیت نفت تولیدی را به دست می‌آورد. سپس از سال ۱۹۵۰ میلادی، در قراردادهای امتیازی تغییراتی داده شد و حق امتیاز به عنوان درصدی از ارزش تولید تعریف شد. این نوع قراردادهای به اشکال دیگری مثل اعطای اجازه بهره‌برداری، اعطای پروانه بهره‌برداری و اجاره نیز به کار می‌رود. قرارداد امتیازی حتی اگر از نظر قانونی نیز بلامانع باشد، از نظر اجرا (تعیین مقدار حق‌الامتیاز و گذاری یا اجاره‌بها با توجه به مدت بهره‌برداری و تغییر قیمت‌های نفت و گاز) با مشکلاتی روبه‌رو است. از طرفی ارزیابی کارایی اقتصادی شرکت بهره‌بردار نیز به آسانی میسر نیست و تضمینی برای تولید صیانتی وجود ندارد.

۲. قرارداد مشارکتی

قراردادهای مشارکتی به دو نوع مشارکت در تولید و مشارکت در سرمایه‌گذاری تفکیک می‌شود:

الف) مشارکت در تولید: در این نوع قرارداد دولت پروانه بهره‌برداری و تولید از نخبایر را با شرایط خاص به شرکت‌های نفتی واگذار می‌کند.

قراردادهای مشارکت در تولید اساساً مشارکت در منافع ملی است، پس سهم کردن شرکت‌های خصوصی (چه داخلی و چه خارجی) در آن با توجه به قانون، مجاز نیست، حتی در

مواردی که عدم مالکیت بر مخزن به شکل واضح در قرارداد ذکر شود. در این نوع از قراردادها، چون هدف شرکت‌های طرف قرارداد افزایش سود شرکت است، کارایی تقریباً بالاست و تولید صیانتی در حالتی محقق می‌شود که دوره زمانی مشارکت نامحدود باشد.

ب) قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری: قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری نوع پیشرفته‌ای از قراردادهای مشارکتی است. در این نوع قرارداد کشور صاحب نفت و شرکت عامل در سود و خطرپذیری سهیم می‌شوند. در این گونه قراردادها کشور میزبان افزون بر مالیات، درصدی از سود واقعی سرمایه‌گذاری را به خود اختصاص می‌دهد.

این‌گونه قراردادها از نظر قانونی و اجرایی مشکل خاصی ندارد و در عمل با نگاه اقتصادی می‌تواند کارایی اقتصادی خوبی نیز داشته باشد، اگرچه شرکت عامل سعی می‌کند منافع خود را بر اهداف تولید صیانتی ترجیح دهد. در قراردادهای مشارکت در سرمایه‌گذاری تأمین منافع ملی به هنگام عقد قرارداد قابل دسترسی است.

۴. قراردادهای خدماتی

قراردادهای خدماتی به دو نوع قرارداد شامل خرید خدمات و بیع متقابل تقسیم می‌شود. قراردادهای خرید خدمات نیز به دو نوع قرارداد تقسیم می‌شوند: خرید خدمات صرف و خرید خدمات خطرپذیر.

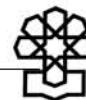
الف) قراردادهای خرید خدمات

قراردادهای خدماتی صرف، فقط در فعالیتهای تولیدی کاربرد دارد و در فعالیتهای اکتشافی از آن استفاده نمی‌شود.

قراردادهای خرید خدمات خطرپذیر نسبت به انواع دیگر قراردادها کاربرد کمتری دارد و فقط زمانی که مقوله خطرپذیری مدنظر باشد، منعقد می‌شود. این نوع قراردادها برای اکتشاف و تولید منعقد شده و در صورتی که کشفی صورت نگیرد، قرارداد به خودی خود منتفی می‌شود، در صورتی که نفت یا گاز کشف شود، طرف قرارداد باید آن را به مرحله تولید برساند. در این صورت کل تولید در اختیار کشور میزبان است و شرکت عامل طبق شرایط قرارداد از مبلغی مقطوع به عنوان بازپرداخت سرمایه به همراه بهره خطرپذیری برخوردار می‌شود.

ب) قراردادهای خدماتی بیع متقابل

در این نوع قرارداد شرکت سرمایه‌گذار خارجی کلیه وجوه سرمایه‌گذاری مثل تأمین سرمایه، نصب تجهیزات، راه‌اندازی و انتقال تکنولوژی را برعهده می‌گیرد و پس از راه‌اندازی به کشور میزبان واگذار می‌کند. بازگشت سرمایه و سود سرمایه شرکت سرمایه‌گذار از طریق دریافت محصولات تولیدی جبران می‌شود.

از این نوع قرارداد در کشورهای که قوانین آن‌ها هرگونه مالکیت بخش خصوصی یا خارجی را در صنعت نفت منتفی می‌داند استفاده می‌شود. در این نوع قرارداد، شرکت تا زمانی که جبران خدمات خود را دریافت کند به هدف کارایی توجه دارد و این مسأله ممکن است بهره‌برداری صیانتی از منابع را تحت‌الشعاع قرار دهد.

طرح‌های بیع متقابل و فاینانس نفت و گاز

طی سه سال اول برنامه سوم توسعه در بخش اکتشاف و تولید نفت و گاز، نزدیک به ۴۸ هزار میلیارد ریال سرمایه‌گذاری شده که ۱/۷ درصد از منابع داخلی صنعت نفت، ۴۷/۸ درصد از طریق بیع متقابل و ۰/۵ درصد از بودجه عمومی تأمین شده است. همان گونه که ملاحظه می‌شود سهم درآمد عمومی در سرمایه‌گذاری بخش نفت و گاز بسیار ناچیز بوده است و اگر از مکانیسم‌های دیگر تأمین منابع بهره گرفته نمی‌شد صنعت، نفت با چالش در زمینه سرمایه‌گذاری طرح‌های نفت و گاز مواجه می‌شد.

در مجموع قراردادهای بیع متقابل و فاینانسی که تاکنون منعقد شده، پیش‌بینی شده که ظرفیت تولید نفت خام ۸۹۰ هزار بشکه در روز، ظرفیت تولید گاز ۲۷۲ میلیون متر مکعب در روز، تولید میعانات گازی ۴۰۵ هزار بشکه در روز و ظرفیت تولید گاز مایع را ۴/۵ میلیون تن در سال افزایش یابد.

تا پایان سال ۱۳۸۲ جمعاً ۱۹ قرارداد (جدول پیوست) به روش بیع متقابل و فاینانس برای اجرای طرح‌های مختلف توسعه میدان‌های نفتی و گازی منعقد شده است. با توجه به گزارش‌های رسمی، مجموع سقف تعهد شده برای بازپرداخت این ۱۹ طرح تا پایان سال ۱۳۸۲ حدود ۲۲/۲ میلیارد دلار است. مبلغ مورد تعهد پیمانکاران در استفاده از ظرفیت‌های داخلی این طرح‌ها حدود ۸/۹ میلیارد دلار و سرمایه‌گذاری مستقیم این ۱۹ طرح حدود ۱۸ میلیارد دلار است. بازپرداخت مبالغ تعهد شده از محل میعانات گازی و حداکثر ۶۰ درصد نفت خام تولیدی آن‌ها صورت می‌گیرد. اطلاعات حاکی است مبلغ بازپرداخت شده قراردادهای فوق حدود ۷ میلیارد دلار بوده است.

با توجه به محدودیت‌های موجود در قوانین [اصل (۴۴)، (۴۵) قانون اساسی در مورد سرمایه‌گذاری خارجی، قوانین نفت مصوب سال ۱۳۵۳ و ۱۳۶۶ که هرگونه قرارداد مشارکت را که منجر به مالکیت خارجیان بر منابع و نیز مالکیت نفت استحصالی بر سر چاه را ممنوع اعلام کرده و تنها خرید خدمت برای اکتشاف توسعه و تولید را مجاز دانسته است] مکانیسم بیع متقابل مورد توجه قرار گرفته است و بر این اساس قرارداد طرح‌های فوق‌الذکر براساس تسهیلات مندرج در قانون برنامه دوم و سوم توسعه و قوانین بودجه‌های سال ۱۳۷۷ تا سال ۱۳۸۲ منعقد شده است.

قراردادهای بیع متقابل نسبت به سایر قراردادهای فرایند زمانی کوتاهی را طی می‌کند. پس از ارزیابی اولویت توسعه و بهره‌برداری، هزینه تقریبی طرح برآورد می‌شود. سپس شرکت نفت گزارش فنی را تنظیم و از طریق همایش آن را به مناقصه داخلی و بین‌المللی می‌گذارد. پیشنهادهای دریافت شده پس از ارزیابی درجه‌بندی شده و در اختیار کمیسیون معاملات ویژه طرح‌های بیع

متقابل در وزارت نفت قرار می‌گیرد. و با تصویب هیأت مدیره شرکت نفت آن را در شورای نظارت بر طرح‌های بیع متقابل (شامل سه نفر نمایندگان مجلس، معاونان وزارت امور اقتصاد و دارایی، امور خارجه، صنایع و معادن، نفت و نماینده سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و نماینده رئیس جمهور) مطرح می‌کنند. سپس با موافقت کمیسیون شورای اقتصاد بانک مرکزی و تصویب قراردادهای مالی بانک مرکزی امکان عقد قرارداد فراهم می‌شود. این قراردادها همچنان که قبلاً نیز آمده، در چارچوب مصوبه‌های مجلس شورای اسلامی که قبلاً اخذ شده، منعقد می‌شود.

شماره مسلسل: ۷۰۴۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: انواع قراردادهای نفتی، طرح‌های بیع متقابل و فاینانس

تهیه و تدوین: ایرج مهرآزما
ویراستار: پرند فیاضی

نام دفتر: پژوهش‌های زیربنایی
ناظر علمی: محمد کاظم محقق

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آن‌ها:

بیع متقابل (Buy back)

قرارداد (Agreement)

قرارداد مشارکت در تولید (Production Sharing agreement)

منابع و مآخذ تهیه گزارش:

- ناصر فرشادگهر، سیری در قراردادهای نفتی ایران، تهران، ۱۳۸۰.

- کالبد شکافی سرمایه‌گذاری‌های صنعت نفت، انتشارات کویر، ۱۳۷۹.